

**МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ З ІСТОРІЇ
«ЗОЛОТОГО ВЕРЕСНЯ»**

1939 рік викликав і викликає й надалі пильну увагу істориків України та закордону. В республіці опубліковано десятки досліджень, монографій, з нагоди 10-річчя «возз'єднання» опубліковано збірник документів з цього питання¹. Однак у висвітленні питання залишаються прогалини, які не поспішає заповнити офіційна історична наука, а фактичний матеріал значною мірою черпається з періодики того часу, кочуючи з монографії до монографії. Тим часом навіть побіжне знайомство з документами передвоєнного періоду може внести ряд суттєвих доповнень до загальновідомих фактів, уточнити, а в деяких моментах і суттєво змінити наше ставлення до подій 50-річної давності. Хоча ми, сучасні історики в Україні, мусимо усвідомити, що в багатьох питаннях нам доведеться наново «відкривати Америку», повторювати шлях, давно пройдений істориками на Заході й у діаспорі². Але ми теж повинні пройти цей шлях, аналізуючи й оцінюючи архівні документи, досі майже чи й зовсім неприступні ширшому загалові.

Одним із таких комплексів документів є фонд «Народні Збори Західної України», переданий Центральному державному історичному архіву УРСР у Львові 1979 р., з Партархіву Інституту історії партії ЦК КПУ. Початково він зберігався у так званому Таємному архіві, та й у Львові до 1989 р. був на таємному збереженні. Загалом фонд складається з 10 справ, містить 1031 аркуш документів. Аналогічні матеріали, хоча менші за обсягом, є в Держархіві Львівської області (у фонді Тимчасового управління м. Львова). Обидва згадані фонди містять обмаль оригіналів, автографів чи засвідчених копій. Останні, очевидно, зберігаються в архівах Києва та Москви. Їх вивчення дозволить поглибити наші знання про передісторію і хід Українських Народних Зборів (саме такою була початково їх назва), з'ясувати авторство — наскільки це взагалі можливо — ряду виступів депутатів, уточнити ряд цифрових даних. Наявні матеріали не дають можливості з абсолютною певністю висловитися про автентичність стенограм. В усіх відомих нам примірниках є окремі пропуски, багато редакційних правок, у тому числі й вельми суттєвих. Скажімо, загальна кількість населення, яке брало участь у виборах до Народних Зборів, у доповіді проф. М. Панчишина визначена у 83 %, але ця цифра виправлена чорнилом на 92, 93 %³. М. Олексюк у своєму виступі називає ще фантастичніший відсоток — 95,6 %⁴. Але навіть найнижча з названих цифр вельми сумнівна, бо наведені вище звіти про хід виборів по областях свідчать, що у виборах узяло участь набагато менше населення. Наприклад, по Львівській області на 22.10.1939 р. на 14—00 проголосувало тільки 30 % виборців, по Станіславівській і Тернопільській на 15—00 — 68,94 % і 41,22 %, по Луцькій (Волинській)

на 18—00, себто незадовго до закриття дільниць, — 78,5 %. До того ж відсоток людей, котрі проголосували, значно зріс за рахунок біженців з усієї Польщі, які ринули на Західну Україну з початком другої світової війни, звичайно, не були включені до статистичних таблиць і списків виборців. Лише у Львові на 18.10.1939. їх налічувалося понад 35 тисяч. Щодо кількості депутатів, найчастіше зустрічається цифра 1495, але вона сумнівна, бо зведені таблиці наводять також цифри 1438, 1448, 1487, 1493.⁵ 1495 — планована кількість депутатів, але не всі вони були вибрані, а деякі (що видно з наведених звітів) наперед відмовилися від депутатства. Два випадки самогубства в день виборів відзначено в Тернопільській області. Невідомо також, якою кількісно була повноважна комісія, яка мала довести рішення Українських Народних Зборів до урядів СРСР і УРСР — 46, 45 чи аж 67 чоловік.⁶ Ще більші розбіжності у визначенні соціального складу депутатів. Кількість робітників у стенограмі визначено в 415 чоловік, у зведеній таблиці — 258, до того ж разом із кустарями, селян — 766 і 1027, інтелігенції — 267 і 210 чоловік.⁷ Для уточнення цих даних потрібно залучити оригінали анкет, які, очевидно, заповнювали депутати, інформаційних документів, що надсилалися до Києва й Москви. Найменш достовірними є інформації, підготовані для РДАУ й опубліковані у пресі. Це своєрідний переказ ходу Народних Зборів з окремими цитатами. Черговим завданням істориків є порівняльний аналіз усіх відомих примірників, звірка зі збереженими текстами окремих доповідей і виступів депутатів. Це дозволить виявити всі купюри й правки, зроблені так званою редакційною комісією. Парадоксально, що до її складу, як свідчить витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У, підписаний М. Хрущовим (документ має гриф «цілком таємно»), увійшли Лисенко, Чекаюк, Бажан, Павленко, Троскунов, Железнов, Певзнер, жоден з яких не був депутатом Народних Зборів!⁸ Редколегію зобов'язували залучити до редагування необхідну кількість письменників і журналістів (!) з Москви та Києва. Характерно, що й стенограми друкували не місцеві друкарки, тому з них часто зустрічаються перекручені прізвища, назви населених пунктів.

Відкритим залишається питання про авторство основних доповідей, виголошених на Зборах, як і сценарій їх проведення. Адже вигукуючи здравниці Сталіну й урядові СРСР (а не УРСР, з якою вони воз'єднувалися), депутати виявили чудову обізнаність із персональним складом Політбюро ЦК ВКП(б), славлячи Молотова й Кагановича, Андрєва і Жданова, Берію і Ворошилова, усіх слухняних і ревних виконавців волі Сталіна, для якого Західна Україна була лише розмінною картою у грі з Гітлером. І як тут не згадати велику критичну статтю про XVIII з'їзд ВКП(б), опубліковану в найпопулярнішій у Галичині газеті «Діло» в березні 1939 року. З великим скепсисом ставилися галичани до таких «масових заходів» сталінської адміністрації. Не дуже вірилося у щирість професорів К. Студинського й М. Панчишина (вони виголошували дві основні доповіді), галицьких інтелігентів, котрі навіть з місцевої преси, не кажучи вже про зарубіжні видання, знали і про насильницьку колективізацію, і про голод на Україні початку 30-х років, і про масові репресії в Радянському Союзі, але твердили, що в УРСР «економічно розквітчене селянство має від держави машини, насіння, добриво..., досягло такого рівня, про який і мріяти не можна було до радянської влади».⁹ Сумнів щодо авторства К. Студинського виникає ще й тому, що в особистому фонді академіка (він також зберігається у ЦДІА України у Львові) відсутні будь-які підготовчі матеріали, чернетки або чистовик цієї доповіді. Справжнім глумом проійняті слова М. Панчишина: «лише мирна політика радянської влади... забезпечила всім сусідам мир, а малим

країнам незність в мирному існуванні»¹⁰. Як доказ наводяться мирні угоди між СРСР і Естонією, Латвією, Литвою, Туреччиною, Фінляндією і Румунією. Щоправда, вже згадана редколегія викреслила три останні країни. Опубліковані нещодавно документи радянської та зарубіжних дипломатичних служб¹¹ переконливо свідчать про відверто імперіалістичну, загарбницьку політику СРСР щодо сусідніх країн напередодні й на початку Другої світової війни. Втім, аналіз стенограмми й доповідей потребує ще тривалої і копіткої текстологічної роботи вчених і заслугує на увагу джерелознавців.

Документи Українських Народних Зборів містять непоганий матеріал про вибори. Їх організацією керувала група працівників ЦК КП(б)У, що прибула до Львова наприкінці вересня. З її складу призначали начальників Тимчасових управлінь у містах і містечках Галичини, з неї висували й уповноважених з питань організаційно-партійної роботи (майбутніх секретарів обкомів). Останніми, як видно з листа М. Хрущова Сталіну від 3 жовтня 1939 р., призначили М. Мацька (Львівська обл.), М. Груленка (Станіславівська обл.), Л. Гришука (Тернопільська обл.) й В. Бегму; усі вони попередньо працювали в апараті ЦК КП(б)У й парторганах Києва¹². Завдання з організаційної роботи в Західній Україні визначало Політбюро ЦК ВКП(б). В останньому документі йшлося про те, що Україні виділялося тисячу комуністів і п'ятсот комсомольців, а парторганізації УРСР мали виділити ще не менше двох тисяч комуністів і комсомольців для Західної України¹³. Реально ці цифри були набагато більшими. Як видно з публікованого звіту, у підготовці виборів узяло участь понад 40 тисяч приїжджих агітаторів, а в роботі виборчих комісій — 7.350.¹⁴ Додаткового вивчення потребує питання висунення кандидатів. Але і з публікованих звітів видно, що ні серед депутатів, ні у виборчих комісіях практично не було членів інших, поза комуністами, партій, духовенства. Хоча у підсумкових даних мандатної комісії, крім 98 членів ВКП(б) і 84 члена веїспуючої КПЗУ, зафіксовано 51 представника інших партій.¹⁵ Характерно, що один з кількох десятків лозунгів, опрацьованих для виборів, перелічуючи всі доти існуючі в Галичині партії, охрестив їх найманцями іноземного капіталу, польських поміщиків і ворогами народу. Демократизм волевиявлення народу ставить під великий сумнів і присутність Червоної Армії в усіх населених пунктах, а часом навіть на виборчих дільницях у день виборів. Ще за тиждень до виборів поведінка військовослужбовців, які посилено скуповували всі товари у Львові й інших містах, викликала «провокаційні розмови серед населення, що Радянський Союз віддає територію Західної України Німеччині, тому Червона Армія ввозить усі товари, аби не залишати німцям».¹⁶ Це рядки з таємного доповіді наркома внутрішніх справ УРСР Серова секретареві ЦК КП(б)У Бурмистенку від 15.10.1939. Як окупант у завойованій країні поведився й комендант Львова Іванов, на поведінку якого звернули увагу Я. Єременко й М. Хрущов¹⁷.

Як видно з публікованих нижче звітів і з інших документів того часу, збережених у фонді Народних Зборів, процес виборів на Західній Україні організувався й контролювався партійними й радянськими органами СРСР, в умовах воєнного стану. Попри відвертий терор радянських репресивних органів, наявність війська в кожному населеному пункті, він проходив у гострій політичній боротьбі. До виборів не були допущені представники альтернативних політичних партій, усі прояви інших поза «комуністичними» поглядів нещадно придушувалися радянськими репресивними органами й підпорядкованими їм загонами робітничої гвардії (майбутньої міліції). Це виразно позначилося на складі делегатів Українських Народних Зборів та їх рішеннях, які, хоча й від-

бивали віковичне прагнення народу Західної України до возз'єднання з усім українським народом, але водночас принесли на західноукраїнські землі не волю, а нові, небачені досі, репресії, винищення інтелігенції, усіх прогресивно настроєних людей, примусову колективізацію, депортації і розстріли, які почалися відразу після Народних Зборів.

Пропоновані документи не мають власних заголовків, підписів, супровідних записок, тому їх авторство встановити не вдалося. Текст подається зі збереженням мовних і стилістичних особливостей (за винятком явних граматичних помилок).

¹ *Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі (1939—1949)*. Збірник док. і мат.— К., 1949; *Бабій Б. М.* Возз'єднання Західної України з Українською РСР.— К., 1954; *Ломов Г. І.* Народні Збори Західної України.— Л., 1959; *Гаєриленко В. О.* Народні Збори Західної України // Радянська енциклопедія історії України.— Т. 3.— К., 1971.— С. 205—206 та ін.

² *Рудницька М.* Західна Україна під большевиками. НТШ.— Нью-Йорк, 1958; *Ногак S.* Ukraine in der internationalen Politik. 1917—1953.— München, 1957; *Кондненко К.* Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї. 1917—1960.— Мюнхен, 1960 та ін.

³ *Центральний державний історичний архів України у Львові*.— Ф. 859, оп. 1.— Спр. 1.— Арк. 38.

⁴ Там же.— Арк. 70.

⁵ Там же.— Спр. 8.— Арк. 35; спр. 7.— Арк. 18, 26.

⁶ Там же.— Спр. 8.— Арк. 39, 41, 46.

⁷ Там же.— Ф. 859, оп. 1.— Спр. 8.— Арк. 86; спр. 7.— Арк. 26.

⁸ Там же.— Спр. 8.— Арк. 58.

⁹ Там же.— Ф. 859, оп. 1.— Спр. 1.— Арк. 28.

¹⁰ Там же.— Арк. 36.

¹¹ *СССР — Германия. Документы и материалы. 1939—1941.*— Вильнюс, 1989.— Г. 1, 2.

¹² *ЦДІА України у Львові*.— Ф. 859, оп. 1. Спр. 10, Арк. 52.

¹³ Там же, арк. 71.

¹⁴ Там же.— Спр. 7.— Арк. 18.

¹⁵ Там же.— Арк. 26.

¹⁶ Там же.— Спр. 10. Арк. 50.

¹⁷ Там же.— Арк. 22, 23.

№ 1

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО ХІД ВИБОРІВ ДО УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ, ВОЛИНСЬКІЙ, СТАНІСЛАВСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

24 жовтня 1939 р.

В соответствии с количеством населения Западной Украины, для организации выборов в Украинское Народное Собрание население разбито на 1.495 избирательных округов, избирательные округа разбиты на 5.855 избирательных участков. В подготовке выборов принимали участие 51.725 агитаторов. В том числе из местного населения — 40.049 агитаторов, из них женщин — 4.111. В участковые комиссии вовлечено 39.620 человек, из них около 33.765 из местного населения, в том числе рабочих — 6.004, крестьян — 29.968, интеллигенции — 3.178, украинцев — 32.200, поляков — 3.310, евреев — 2.706, женщин — 3.191.

В состав окружных избирательных комиссий вовлечено 9.383 человека, из них 7.888 местного населения, в том числе рабочих — 1.779, крестьян — 5.719, интеллигенции — 1.517; украинцев — 7.522, поляков — 555, евреев — 809, женщин — 922. Кроме этого был создан институт доверенных в составе 17.126 человек. В том числе из местного населения — 16.878, женщин — 1.773.

Выборы в большинстве избирательных участков начались в 6 час. по местному времени 22 октября 1939 года.

Для характеристики хода выборов приведем следующие данные.

1. По Львовской области

а) по Дрогобычу на некоторых участках за полтора часа проголосовало 200—250 чел.;

б) село Подгородне — за один час проголосовало 50 чел.;

в) в Бирке проголосовало 250 чел. Есть очереди в результате нераспорядительности;

г) в Рава-Руской большие очереди. До открытия собралось 30 чел. Подготовительная работа проведена неплохо. Выделены две машины для подвозки избирателей;

д) село Жовква — на избирательный участок пришли организованно 300 чел. беженцев;

е) в селе Старом батрак Охрем Фялипп заявил, что он свой голос отдает за Красную Армию;

ж) на участок Добростаны, Городокского уезда, в первый час никто не явился для голосования. Причина этому — влияние церковников, которые сумели привлечь почти поголовно все население в молитвенные дома. Посланцы агитаторы для разъяснительной работы.

На 2 часа дня по местному времени проголосовало по всей области 5,34 %.

В городе Львове на большинстве избирательных участков выборы проходят нормально, за исключением отдельных участков, где создались большие очереди. Избирательная комиссия объясняет это тем, что все время подходят полные избиратели из числа беженцев, которых в списках нет и приходится их заносить в дополнительные списки не в алфавитном порядке. Это в значительной степени тормозит технику выборов.

В процессе выдвижения кандидатов в депутаты Народного Собрания в том же Городокском уезде учитель отказался дать согласие на голосование его кандидатуры в депутаты и уехал.

В Яворове женщина также не дала согласия на выборы ее в депутаты, оставив заявление, что если ее кандидатура будет голосоваться, она повесится.

II. По Волынской области

Голосование проходит очень активно. По ряду участков, в результате нераспорядительности, создались очереди.

По Луцкому уезду в первом участке города Ракитного первой проголосовала Войцехович Мария и старик 63 лет Котельюн, пришедший задолго до начала выборов.

В процессе выдвижения кандидатур в Луцком уезде выдвинули кандидатом в депутаты попа, которого вовремя заменили.

В Дубненском уезде (Золочевский избирательный округ) националисты сожгли хату кандидата в депутаты Смоленского.

В Луцке обнаружена листовка, призывающая «не голосовать за навязанную нам кандидатуру — Лученца — голосуйте за батькивщину».

III. По Станиславовской области

В процессе выдвижения кандидатов в депутаты выдвинули трех радикалов, из них одного переизбрали. Националисты сожгли хату замести-

ВІЛКОМ ТАЄМНО

ОСОБИЙ СЕКТОР ЦК КП(б)У

Справа № _____

ТАЄМНИЙ АРХІВ.

Матеріали і підготовка
до проведення Українського Народного
Зборів 26-28/8-1939г.

5/1

Картотека

194 рік

С. Т. Ч. Р. Е. Т. Я. О.

№ 43/507

ДОВ. БУРМИСТРЕНКО

Посклав донесение Начальника оперативного чекистского участка, дополнительно сообщая, что по вышеизложенным фактическим материалам отмечается усиленная закупка и вывоз РММ (этих товаров в п. Львов) в других городах, в связи с чем имеется провокационная информация среди населения, что Советский Союз отказывается поставлять в Западную Украину товары, поэтому Красная Армия вывозит все товары, чтобы не оставлять их в руках немцев. В результате за последние дни увеличилось количество случаев сокрытия товаров торговцами.

НАРКОМ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
КОМИССАР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РАБОТ

13 SEP 58

13 Октября 1939г.

г. Львов.

ПРОЕКТ ДОКЛАДА НА ТЕМУ:

"О формах государственной власти на территории Западной Украины"

Товарищ депутаты Народного Собрания Западной Украины.

Я предлагаю принять решение о том, какие формы государственной власти надлежит нам установить на территории Западной Украины.

Чтобы принять такое решение от имени всех избирателей, облеченных нас своим высочайшим доверием, как с Вами лично, так и в целом, необходимо установить, каковы же условия, какой режим наиболее всего обеспечит развитие и процветание Западной Украины, какие формы наиболее всего удовлетворят более всего будущим поколениям наших земляков.

Что же хочет народ Западной Украины, говорит депутат. Предлагаемая форма, которую рассматриваемся в этих государствах и делах, на феодалах и в князьях и эрменкопродержав все слон, все гора движущая, достает только людей и чуждый отход на наш вопрос. Давайте уясним сейчас требования народа и сделаем из них надлежащее выводы.

В начале наших избирательной единодушно высказываются пожелание — отобрать землю у крупных помещиков и отдать ее в пользование трудящимся крестьянам, чтобы раз и навсегда положить конец зависимости трудящихся от помещика.

Положение нашего крестьянства известно всем. Даже по данным польской официальной печати во Львовском воеводстве 45.2% безземельных хозяйств, в Станиславовском — 57.3%, в Коломыском — 46.5%. У нас, в Западной Украине, только 12-13% земли находится в руках бедняков и середняков. Вся остальная

І. О ХОДЕ ИЗУЧЕНИЯ ПОЛОЖЕНИЯ С НАСЕЛЕНИЕМ

ОБЛ. БРЯНС. РАЙ. ГОРЬКА БЕРДЯЩЕВ. РАЙОН.

Ю/х, ІЗ/х и ЗІ/х.

В докладах агитаторов должна быть отмечена следующая работа:

а/ Данные о работе агитаторов по изучению Положения; проведение мероприятий для обеспечения лучшего ознакомления избирателей с содержанием Положения; проведение агитаторской работы по изучению Положения; работа агитаторов в селах с этим;

б/ Данные об агитаторах, работающих с населением в сельской местности Коломенск., — по следующему плану:

Количество агитаторов	В том числе:		Прочие характеристики по классификации			
	Средняя	Высшая	Участки	Села	Уезды	Колонии
	Врх.	Ниж.				
	Ср.	Ниж.				

в/ Формы и методы работы агитаторов с населением по изучению Положения;

г/ Наиболее типичные и характерные вопросы, задаваемые агитаторам в связи с изучением Положения, и краткое изложение данных на них ответов.

1939 р., вересень.— Інструкція Тимчасовим комітетам про підготовку до проведення Народних Зборів (Центральний державний історичний архів України у Львові.— Ф. 859, оп. 1, спр. 7.— Арк. 1).

теля председателя крестьянского комитета и убили агитатора. В селах Ямвыка, Парвичи и Ягринок националисты ведут активную агитацию против выдвинутого там кандидата, призывая население не голосовать за эту кандидатуру. В Надворнянском уезде обнаружена листовка, призывающая население не голосовать за выдвинутого кандидата в депутаты, а голосовать за «самостійну Україну». Обнаружена также листовка и в селе Биткив на 449 избирательном участке, в которой националисты призывают «уничтожить Красную Армию, уничтожить Советы с коммунистами» под лозунгом «хай живе христова віра і незалежна українська держава».

Следует отметить, что в Станиславской области процесс голосования организован неплохо, голосование проходит нормально, очередей нет. На 302 избирательном участке стекольник Шиллер Марк Иосифович, 73 лет, пришел на участок в 5 часов утра. В 6 часов утра первым проголосовал, заявив: «21 год я собирался голосовать за родного Сталина и вот сейчас я очень счастлив, что мои мечты осуществились».

В большинстве избирательных участков голосование проходит с большой активностью. Около 70 тысяч избирателей собрались возле из-

Копія оригіналу виступу, зроблена за:

СЕКРЕТАРЮ.

СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(б)У, ДОМЕНШИНОВ, МІРАНИН - ПЕРШИЙ ЗАСТУПАЮЧИЙ.

4 ЛВ-

21. Бувак, Чепушук, Димчу, Голоско, Соболюк, Колоско, Ковалюк.

25. X - 1939 р.

Витяжка на протокол засідання ЦК КП(б)У від 21. X - 1939 года.

5. СОВЕТИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ:

1. Утвердити редакційну Українського Народного Зборів. В складі: Голова: Катерина Мельник. Секретар: Бабак, Палащенко, Грещук, Мельник, Мельник.

2. Сове́ти редакційної колегії в редакційно-видавничій матеріалі Українського Народного Зборів необхідного кількості писателів і журналістів на члени: на товаристві, зборів друкарів на Москві і Києві.

СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(б)У -

Н. ХРИЩЕ.

1939 р., 25 жовтня. — Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У про затвердження редакційної Українських Народних Зборів. Незасв. копія (Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 859, оп. 1, спр. 8. — Арк. 58).

бирательных участков задолго до начала выборов. Как правило, первыми голосовали старики. В уезде Косов, 306 округ, гражданка Гаврилюк Палашка Ивановна заявила: «Мне 92 года, я старуха, первый раз в жизни голосую за лучшую жизнь трудящихся и особенно женщин».

В уезде Городенка гражданин Вайсман, 70 лет, пришел голосовать с женой, заявив: «Мы всю ночь не спали, чтобы первыми проголосовать за присоединение Западной Украины к Советскому Союзу. Первыми отдаем голоса за товарища Сталина».

В уезде Долина гражданин Гримвяк Михаил — учитель, 6 лет был безработным. При голосовании он заявил: «Голосую за Красную Армию и товарища Сталина».

ЦДА України у м. Львові. — Ф. 859 (Народні Збори Західної України), оп. 1, спр. 7. — Арк. 18—22. Машинописна копія.

№ 2

**ЗВІТИ ПРО ХІД ВИБОРІВ
ДО УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ У СТАНИСЛАВСЬКІЙ,
ЛЬВІВСЬКІЙ, ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ, ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

22 жовтня 1939 р.

Станиславовская область

12 часов по местному времени

Проголосовало 37,95 % избирателей.

В селе Чапаринци и Глумачек Коломыйского уезда поны, вместо того чтобы окончить службу в церквях в 10 часов утра, проводили ее до 12—13 часов.

На избирательном участке 903, избирательный округ 263, учитель-поляк (фамилия устанавливается) отказался от голосования.

В Стрыйском уезде член участковой комиссии № 4 гр. Лупацкий Владимир — украинский националист — взят под стражу.

В селах Ярушинцы и Лопакы Стрыйского уезда крестьяне демонстративно оставили избирательные участки и ушли в церковь.

На десятом и одиннадцатом участках города Стрый неизвестными проводилась агитация за то, чтобы в избирательных бюллетенях вычеркивать фамилии кандидатов.

На 18 участке сорван список избирателей с фамилиями, начинающимися с буквы «Г» по букву «П».

Станиславовская область

На 15 часов по местному времени проголосовало 68,94 %.

В с. Красное и с. Дуброков * Надворьянского уезда население не вышло на участки для голосования. Возле церкви собралось много женщин. На вопрос: «Почему не идете голосовать», заявили: «Мы за коммунию голосовать не будем. Хай живе вира и самостійна Україна».

В 6 округе, 308 избирательный участок, большинство населения — поляки. По 4 раза к ним ходили объявлять о необходимости идти голосовать. Обещают, что сейчас придут на участок и не являются.

В с. Битків Надворьянского уезда, 449 избирательный участок, на доме гр. Заклетора найдена листовка, в которой написано: «Геть Червоу Армію. Геть Радяську владу з комунізмом».

На 321 избирательный участок в Станиславове явились две гражданки-польки. При голосовании одна из них зачеркнула кандидатуру в бюллетене, вторая решила голосовать «за». Узнав об этом, первая выхватила у своей соседки из рук бюллетень, зачеркнула фамилию кандидата и затем опустила бюллетень в урну.

В г. Долшина в костеле выступил пепеэсовец — офицер резервист Ковальский Кароль Юзефович с выкриком «Хай живе Польша». После этого его арестовали местные власти и заключили под стражу, откуда он удрал *.

В с. Розмятово ** Долишского уезда снята на квартирах вооруженная банда в 5 чел.

В с. Добротив Жидачевского уезда появилась банда в 7 чел., которая 21 октября убила красноармейца и скрылась.

В одну из участковых комиссий железнодорожного участка в Станиславове был избран некто Петшик — активный пепеэсовец, агитировавший за независимость Польши. Петшик был членом областного комитета ППС с 1930 по 1939 г. Петшик арестован.

21 октября в с. Новица Калушского уезда рабочей гвардией были задержаны Плашевский А. А. — капитан польской армии и Потовский К. М. — офицер польской армии. При попытке к бегству Плашевский убит *.

Во многих городах и селах Станиславовской области избиратели после голосования организовывали беседы, которые превращались в митинги и демонстрации по улице с призывом: «Все на выборы народных кандидатов».

* Абзац вирілено олівцем.

** Идеться про с. Добротів.

В г. Станиславов на 329 избирательный участок 14 избирательного округа явился старик 1832 г. рождения Ратнер Исаак Самуэлович. Он пришел пешком за 3/4 километра и потребовал у избирательной комиссии разыскать его фамилию: «Я хочу впервые за всю свою жизнь проголосовать за Сталина».

Имелись случаи на избирательных участках в городах Калущ, Снятин и других, когда избиратели, явившиеся на участок для голосования, встречаясь с красноармейцами, целовали их и благодарили за освобождение.

В Станиславовской области на многих избирательных участках организовали доставку стариков на избирательные участки автомашинами, организовали комнаты матери и ребенка.

Во многих местах при участии красноармейцев организованы массовые гуляния, танцы и игры с местным населением.

Львовская область

В селе Туринка Жовтенского * уезда попы организовали по три богослужения одно за другим с перерывами на 40—50 минут и тем самым не давали избирателям возможности принимать участие в выборах. Всего проголосовало на 2 часа дня 30 % избирателей.

В селе Каменном Городокского уезда банда разогнала участковую избирательную комиссию.

В селе Добростаны после проповеди, сделанной попом в церкви, один-два часа избиратели не являлись для голосования.

В Перемышле на одном из избирательных участков найдены бомба и огнестрельное оружие. Арестовано два польских офицера.

В Самборе, в 203 избирательном округе, 300 человек избирателей с полуночи ждали в очереди начала выборов.

На 197 избирательном участке еврейка-беднячка старуха с дочерью ночью пришли на избирательный участок с тем, чтобы первыми проголосовать.

Там же в Самборе батрак Охрим Филипп пришел в два часа ночи на избирательный участок для того, чтобы первым проголосовать.

В гор. Львове в рабочую гвардию пролез ундовец. 22 числа его поставили для охраны избирательного участка. Воспользовавшись дежурством на избирательном участке, он начал агитацию среди избирателей против выборов. Избиратели обозлились, арестовали его, отправили в штаб и там заявили: «Возьмите этого ундовца, он ведет агитацию против выборов».

Львовская область

На 19 час. по местному времени проголосовали 82 %. Самый высокий процент голосования — 89 — по Турецкому ** уезду.

В селе Дроздовка Городокского уезда в результате враждебной агитации до 14 часов по местному времени проголосовали только 2 избирателя.

В с. Томашовка Рава-Руского уезда в церкви собрались до 200 человек верующих. На вопрос члена избирательной комиссии: «Почему не

* Идетсья про Жовківський пов.

** Идетсья про Турківський пов.

идете голосовать», заявили: «Если священник разрешит голосовать, то мы сейчас все пойдём». Там же сегодня по всему селу неизвестными были сорваны плакаты и лозунги.

В г. Рава-Руска на одном из избирательных участков выступила из беженок учительница и заявила, что есть распоряжение о снятии с преподавания закона божьего в школах. На этом участке как раз выдвинут кандидатом безбожник. Население потребовало от учительницы ответа: кто снял, по чьему распоряжению снят закон божий. С разъяснением и в защиту кандидата выступил агитатор — гражданин СССР в гражданской форме. В ответ посыпались упреки, что «ты тоже с того села, что и этот безбожник». Агитатор стал доказывать, что он из Советского Союза. В ответ на это избиратели заявили: «не ври, ибо из Советского Союза приезжают только со звездочками».

Тернопольская область

На 15 часов по местному времени проголосовало 41,22 %.

В с. Козьвки Балоринского округа Тернопольского уезда начальник местной охраны Мелешук и учительница — директор школы (фамилия выясняется) поквитались жизнь самоубийством.

В с. Голвопро* Подгайского уезда бродит неизвестный агитатор и ведет работу по срыву выборов.

В с. Летяче Залещицкого уезда были вывешены 3 афиши контрреволюционного содержания, призывавшие голосовать против выборов.

В с. Глядов** Радеховского уезда в ночь с 21 на 22 октября был вывешен на костеле желто-благитный флаг.

В с. Топорове в ночь с 21 на 22 октября было покушение на убийство председателя окружной избирательной комиссии.

В с. Строевска*** Збаражского уезда почти 60 % поляков отказались от участия в голосовании. Там же утром был вывешен националистический флаг.

Луцкая область

На 18 часов вечера по местному времени проголосовали 78,5 %.

В с. Зарец Вятковского**** уезда на одном из участков 26 избирательного округа в 6 час. вечера группа националистов разогнала участковую избирательную комиссию.

В Ровенском уезде на сахарном заводе группа националистов вывесила 2 каких-то неопределенных флагов и агитировала против выборов.

В г. Костополь расклеено было несколько листовок, призывавших голосовать против кандидатов.

В г. Сарны распространялись провокационные слухи о том, что выборы перенесены на 24 декабря и поэтому на выборы сегодня можно не идти.

В г. Люблин неизвестные разбили арку с портретами и украшениями, которая стояла при входе в город.

* Очевидно, идетъся про с. Голендри або Голгочі.

** Идетъся про с. Оглядів.

*** Згадується с. Стрїївка.

**** Говориться про Витківський пов.

В г. Ковель ксендз, видя, что народ идет на выборы, сам вышел и начал приглашать избирателей в костел.

В Владимир-Волыньске ксендз 4 часа держал в костеле верующих.

Во многих местах Луцкой области и в частности в самом г. Луцке еще задолго до 6 час. утра, т. е. до начала выборов, стояли большие очереди желающих первыми проголосовать. Нередки случаи, когда избиратели приходили голосовать целыми семьями.

В Луцке на I избирательном участке был такой случай — пришел голосовать глава семьи и спрашивает: «Как быть с моей женой, она сидит без сапог». Через 15 минут организовали так, что его жена тоже проголосовала.

ИДА України у м. Львові.— Ф. 859, оп. 1, спр. 7, арк. 18—22, 33, 32, 29, 23, 31, 30, 28. Машинописні копії.